

Mirko D. Grmek, BOLESTI U OSVIT ZAPADNE CIVILIZACIJE, Globus, Zagreb 1989.

Oni koji se bave antikom promatraju to razdoblje uglavnom kroz složene povijesne mijene sredozemnog prostora tokom jednog i po milenija koje se razaznavaju u literarnim djelima antičkih autora, u arheološkim i arhitektonskim ostacima razbacanima uzduž i poprijeko antičkog prostora, u mitskim pričama koje dopiru sve do nas, te u bogatstvu antičkog nasljeđa koje svakodnevno otkrivamo duboko u svojem životu i u svojoj civilizaciji. Pa kad, dakle, mi koji smo svojim životnim pozivom okrenuti antici nađemo na djelo koje nam otkriva posve nepoznate predjele svijeta za kojeg smo vjerovali da nam je na dlanu, ostajemo pred njime zapanjeni i začarani. Čini nam se da smo se odjednom našli onkraj ogledala. U takvoj se prilici nalazimo čitajući i otkrivajući Grmekovo djelo.

Naravno, samo je po sebi razumljivo da su i u antici kao i dan danas ljudi bolovali, da su Mediteranom harale mnoge bolesti koje — u ovom ili onom obliku — obilježavaju i našu životnu okolinu, te da su ljudske tegobe izazvane bolešću bile oduvijek naličje civilizacije. I upravo zbog ove posljednje činjenice o povezanosti bolesti s osjećajem nelagode, promatranje društva u svijetlu bolesti prepušteno je stručnim člancima zagubljenim u moru specijalističke periodike i na taj način, zapravo, gurnuto pod tepih za sve one kojima medicina nije životni poziv, odnosno hobi.

Grmekova je knjiga, u tom smislu, narušavanje tabua. Doduše, tabua koji se tiče davno nestalih civilizacija, no ipak je, bar u okviru našeg poznavanja antike, ovo djelo otvorilo jedan sasvim novi prozor u ustaljeno promatranje antičke civilizacije.

Ulazeći u ovaj začarani svijet onkraj ogledala uputili smo se širom otvorenih

očiju u razgledavanja objekata i metoda o kojima dosad nismo ništa znali. Uvodno poglavlje Grmekove knjige u tom je pogledu vrlo instruktivno. Ono će nas uputiti u mnoštvo medicinskih termina kojima autor barata, a neophodni su, dakako, za razumijevanje ovog specifičnog područja. I ne samo to, već ćemo saznati i mnoštvo podataka o bolestima kao pojavi napose u antičkom svijetu i mnogo toga što nikada dosad nismo upoznali.

Literarni izvori za poznavanje bolesti u antici obraeni su u prvom poglavlju. Od kretskih tablica ispisanim linearnim B pismom sve do lirskih pjesnika VII. i VI. stoljeća pr.n.e. mnoštvo je svjedočanstava o bolesnim stanjima od junačkih rana trojanskih ratnika do psihičkih poremećaja u nježnim pjesmama liričara.

Drugo će nam poglavlje donijeti novo iznenađenje: otkrit ćemo jednu znanstvenu disciplinu sasvim skrivenu običnim smrtnicima — paleopatologiju. Već sam naslov ovoga poglavlja jasno kazuje sadržaj: Paleopatologija: svjedočenje drevnih kostiju o bolestima u Grčkoj. Startajući još krajem 18. stoljeća, ova se disciplina polako podizala u njedrima medicinskih znanosti da bi se danas nalazila na raskršću medicine, antropologije i povijesnih znanosti. Njezine dosege i njezine metode čitalac će otkrivati listajući stranice ovoga poglavlja. One su, dakako, neophodne, jer će slijedeća poglavlja biti posvećena proučavanjima bolesti u antičkoj Grčkoj.

Treće nas poglavlje vodi u paleodemografiju, jednu od poddisciplina demografije, koje je opet okrenuta istraživanjima zdravlja i bolesti na prostoru antičkog svijeta unutar određenih populacijskih grupa. Ovo poglavlje donosi obilje podataka o narodnom zdravlju i trajanju prosječnog životnog vijeka u starih Grka, te prosječnih tjelesnih dimenzija tih ljudi. Ovi posljednji podaci objašnjavaju nam i zagonetku relativno malih oklopa homerskih »mjedenhalja« koje možemo vidjeti u grčkim muzejima.

Slijedeća poglavlja priče su o bolestima: o gnojnim upalama, o sifilisu, lepri i tuberkulozi, o bolestima kostiju, o anemiji, o malariji, a unutar tih cjelina i o brojnim drugim bolestima.

Nakon poglavlja u kojima su predočeni rezultati istraživanja mnogobrojnih učejnjaka kako na ljudskim ostacima (kostima i mumijama) tako i na literarnim izvorima i medicinskoj literaturi antike, te u kojima je mnoštvo pojedinačnih mišljenja podvrgnuto jedinstvenoj autorovoj prosudbi u svijetlu suvremene dijagnostike, Grmek se vraća antičkoj medicinskoj literaturi: Hipokratu i hipokratском корпусu, Galenu, Areteju i drugim liječnicima antičkog svijeta. Jedanaesto, dvanaesto i trinaesto poglavlje — svako sa svoga aspekta — primjer su modernog znanstvenog prodora sa stajališta suvremene dijagnostike u kritiku antičkih medicinskih tekstova. Oni su podvrgnuti ne samo jezičnoj analizi, već i medicinskoj kritici, tako da nam svijet antičkog liječnika i njegovi dosezi (a i njegove mogućnosti) postaju sasvim jasne. Naravno, i ta poglavlja iskorištena su za prikazivanje onih bolesti o kojima u prethodnim poglavljima nismo dovoljno čuli: tetanusa, tigusa, epilepsije i drugih.

Na završetku se knjige nalaze za slabo upućena čitaoca važni dodaci: glosarij medicinskih pojmova, kazalo imena, kazalo bolesti i patoloških pojmova, te stari grčki, latinski i orijentalni termini.

Ljudi su, dakle, bolovali. Kao i mi danas, obraćali su se u bolesti onima kojima su vjerovali — vječevima, svećenicima i, napokon, liječnicima. Sve smo to već znali i svaka ambicioznija knjiga o antici otkrivala nam je te relacije. No iskreno rečeno, otkrivala nam je, zapravo, samu uslugu koju su bolesni tražili od onih koji su im mogli pomoći i svi su pogledi uglavnom uprti u razinu tih odnosa. I arheološka su istraživanja nerijetko donosila nalaze medicinskog instrumentarija koje nam je posredno kazivalo i koju

su bol trpjeli nesretnici na kojima se taj instrumentarij primjenjivao, no uvijek nam je izmicalo bitno: koje su to bolesti bile koje su ljude poput nas (otprije dvadesetipet stoljeća, naprimjer) tjerale da se podvrgnu upotrebi oštih skalpela ili kliješta za vađenje zuba bez anestezije? Grmekova nam knjiga otkriva i to i pri tome nas još jednom uvjerava u ono što nam antičko iskustvo govori: nihil novi sub sole. Ti drevni ljudi jednako su tako patili od banalnih hunjavica, od kvarnih zubiju i gastrointestinalnih tegoba, kao i od najtežih bičeva dvadesetog vijeka: tuberkuloze i raka.

Možda će ovo zvučati pregrubo, no istinski je otkriće ova knjiga i po tome što nas toliko približava antičkom stanovniku mediteranskih obala da živo suosjećamo s njime. No istodobno, sa strašću i znatiželjom krećemo dalje, otkrivamo tajnu po tajnu stvarnih ljudi, ulazimo u njihove skrivene boljke i — priznali to ili ne — ova nas knjiga, makako i makoliko bila znanstvena, na jedan zapanjujući način uvlači u drevnu igru detekcije u kojoj sami uspoređujemo stanje naše i ondašnje civilizacije, stanje naše i njihovo, patnju našu i njihovu.

Osim ove izuzetne vještine, kojoj se treba diviti i koju treba u pisanju znanstvenih djela ako je ikako moguće oponašati, a koja uvlači čitaoca i čini ga sudionikom zajedničkog istraživanja, mora se istaći ono što će svako čitaocu svakako imponirati. Mirko Grmek tako suvereno vlada ovom materijom, tako se prirodno kreće kroz nepreglednu literaturu svoje discipline, da to rađa strahopoštovanje u čitaoca. No to nije ni u kom slučaju vješto kompiliranje (kakvom smo ne jednom bili svjedoci). Ovdje je riječ o potpunom pregledu nad literaturom i neospornom vladanju metodama medicinske dijagnostike, antropologije, a i filologije što ovo djelo i njegovog autora svrstava među najistaknutije stručnjake ovog znanstvenog područja.

Zlatko Šešelj